Nr 342.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor; given Stockholms slott den 18 mars 1919.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för jordbruksdepartementet i statsrådsprotokollet tillstyrkta grunder anvisa såsom förslagsanslag

dels å *tilläggsstat* för år 1919 ..... kronor 30,000,000,
dels ock å *extra stat* för år 1920 ..... » 6,000,000.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Alfred Petersson.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 18 mars 1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Petersson anförde:

För beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor har riksdagen anvisat särskilda förslagsanslag å 24 miljoner kronor å tilläggsstat för år 1918 och å 8 miljoner kronor å extra stat för år 1919 det senare anslaget avsett att möjliggöra rörelsens fortsättande även efter det nya årets ingång intill dess riksdagen hunne fatta beslut.

Vid föredragning den 9 januari 1919 av ärendena angående regleringen av utgifterna under nionde huvudtiteln å tilläggsstat för år 1919 anmälde jag i punkten 55, att folkhushållningskommissionen med P. M. den 23 november 1918 överlämnat en av kommissionens avdelning för dyrtidsanslaget upprättad beräkning över det återstående anslagsbehovet för detta ändamål under innevarande år, utvisande ett ytter-

ligare kapitalbehov av 47 miljoner kronor. I enlighet härmed har Kungl. Maj:t i nämnda punkt föreslagit riksdagen att i avbidan på proposition i ämnet för detta ändamål å tilläggsstat för år 1919 beräkna sistnämnda belopp.

Tillika har Kungl. Maj:t i punkten 129 av 1919 års statsverksproposition föreslagit riksdagen att, då behov kunde komma att föreligga att även för år 1920 fortsätta med åtgärder av ifrågavarande slag för lindrande av de mindre bemedlades levnadsvillkor, i avbidan på proposition i ämnet för detta ändamål å extra stat för år 1920 beräkna ett anslag av 5 miljoner kronor.

Folkhushållningskommissionen.

Nu har folkhushållningskommissionen i skrivelse den 14 mars 1919 framlagt närmare utredning i detta ämne och avgivit därpå grundade förslag. Kommissionens skrivelse är av följande lydelse:

Historik.

»På grund av väckt motion bemyndigade 1916 års riksdag Kungl. Maj:t att i enlighet med vissa grunder för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor genom reglering av priset å för dem avsedda livsmedel, enligt beslut i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t på förslag av statens livsmedelskommission och på villkor av kommunal kontroll ifråga om syftets ernående, använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp av högst 5 miljoner kronor. Kungörelse angående statsbidrag för ifrågavarande ändamål utfärdades den 13 oktober 1916.

Av sagda belopp kom endast 3,912,649 kronor 22 öre till användning, som täcktes av 1918 års riksdag medelst ett förslagsanslag, högst 3,912,650 kronor.

Anslaget å 5 miljoner kronor var emellertid i det närmaste utnyttjat vid utgången av första halvåret 1917, vadan statens livsmedelskommission såg sig föranlåten hemställa hos dåvarande jordbruksministern om utverkande av nytt statsbidrag för att möjliggöra dyrtidsverksamhetens fortsättning. Den i ämnet avlåtna propositionen blev jämväl av 1917 års riksdag bifallen. Det anslag å 12 miljoner kronor, som anvisades, fick därjämte förslagsanslags natur.

Den dyrtidsverksamhet, som kom att understödjas med bidrag av sistnämnda anslag, har reglerats genom kungörelser den 8 juni och 9 november 1917. De riktlinjer för verksamhetens bedrivande, som utstakades, då det första dyrtidsanslaget å 5 miljoner kronor tillkom, fullföljdes även vid fördelningen av bidrag ur anslaget å 12 miljoner kronor. Vissa lättnader för rätten att komma i åtnjutande av statsbidrag medgåvos dock de ekonomiskt svagast ställda kommunerna, varjämte också vissa av utvecklingen påkallade nya verksamhetsuppgifter inrymdes bland de ändamål, för vilka kommunerna berättigades att erhålla statsbidrag.

Då de av 1917 års riksdag beviljade beloppen endast avsågo att täcka behoven intill dess följande års riksdag satts i tillfälle att ånyo besluta i frågan, och folkhushållningskommissionen hos Kungl. Maj:t hemställt om anvisande av förnyat anslag till dyrtidslindrande åtgärder jämväl under senare halvåret 1918 och första halvåret 1919, beslöt 1918 års riksdag i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 348 *dels* att å tilläggsstat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag å 24 miljoner kronor

för lindrande av de mindre bemedlades levnadsvillkor, *dels* att för enahanda ändamål å extra stat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag av 8 miljoner kronor. Av dessa anslag beräknades det å 24 miljoner kronor såväl att fylla den brist, som uppkommit genom att det förut omnämnda förslagsanslaget å 12 miljoner kronor överskridits, som också att tillgodose uppkommande behov under senare halvåret 1918. Bestämmelserna för sagda halvårs verksamhet fastställdes i kungörelsen den 14 juni 1918. Förslagsanslaget å 8 miljoner kronor skulle däremot användas för täckande av dyrtidsverksamhetens kostnader under första halvåret 1919. Denna verksamhet regleras genom kungörelsen den 8 november 1918.

Översikt av dyrtidsverksamhetens hittillsvarande omfattning och resultat.

Innan folkhushållningskommissionen går att framlägga sina beräkningar av kostnaderna för den dyrtidsverksamhet, kommissionen anser staten tills vidare bör upprätthålla, tillåter sig kommissionen meddela några kortfattade uppgifter om de hittills företagna åtgärdernas omfattning och resultat. Följande beteckningar komma därvid att användas beträffande de perioder, under vilka verksamheten ägt rum:

Första	perioden	för	tiden	1 december	1916—30 juni	1917
Andra	»	»	»	1 juli	1917—31 december	1917
Tredje	»	»	»	1 januari	1918—30 juni	1918
Fjärde	»	»	»	1 juli	1918—31 december	1918
Femte	»	»	»	1 januari	1919—30 juni	1919.

Den statsunderstödda dyrtidsverksamhet, som under första perioden pågick inom landets kommuner, hade en jämförelsevis ringa omfattning, men allt eftersom kristidsförhållandena i landet försvårat de mindre bemedlades villkor, har verksamheten vuxit i betydelse och omfattning. Dessa förhållanden avspegla sig även i de siffror, som angiva dyrtidsverksamhetens gestaltning sedan år 1916. Under *första* perioden erhöllo 786 landskommuner, 28 köpingar och 98 städer bidrag ur dyrtidsanslaget, eller tillhopa 912 kommuner, å ett sammanlagt belopp av 4,400,003 kronor 47 öre. Den närmare fördelningen utav anslagen under ifrågavarande period framgår utav efterföljande *bilaga 1* [1]). Under *andra* perioden beviljades dyrtidsanslag åt 1,816 landskommuner, 30 köpingar och 102 städer, eller tillhopa 1,948 kommuner, å ett sammanlagt belopp av 7,658,282 kronor 70 öre. Den närmare fördelningen utav ifrågavarande belopp framgår utav *bilaga 2*. För *tredje* perioden voro siffrorna följande: 1,796 landskommuner, 31 köpingar och 103 städer, eller tillhopa 1,930 kommuner, och det sammanlagda beloppet var 12,136,089 kronor 96 öre *(bilaga 3)*. Under *fjärde* perioden anvisades bidrag av dyrtidsanslaget till 1,910 landskommuner, 33 köpingar och 103 städer, tillhopa alltså 2,046 kommuner, och uppgick statsbidragets belopp till 17,753,471 kronor 51 öre *(bilaga 4)*. En sammanfattande uppgift över antalet kommuner, som erhållit dyrtidsanslag under envar av de fyra första perioderna, lämnas i *bilaga 5*. För *femte* perioden hade folkhushållningskommissionen intill den 8 mars 1919 föreslagit 1,346 kommuner till erhållande av dyrtidsanslag å 14,566,658 kronor 38 öre och vissa allmännyttiga företag å 26,837 kronor 67 öre eller inalles 14,593,496 kronor 5 öre. Dessa respektive siffror komma emellertid att väsentligt ökas, enär några hundra ansökningar å betydande belopp ännu icke kunnat slutgiltigt behandlas på grund av att framställningarna inkommit

[1]) Alla bilagor äro här uteslutna.

sent och delvis kräva särskild bearbetning. Enligt ovanstående utgör antalet kommuner, som under de fyra första perioderna blivit delaktiga av dyrtidsanslaget, i procent av rikets hela antal kommuner:

under	första perioden	36.3	procent,
»	andra »	77.6	»
»	tredje »	76.8	»
»	fjärde »	81.5	» .

Av de landskommuner, som under fjärde perioden utövat statsunderstödd dyrtidsverksamhet, voro 77 procent jordbruks-, skogs- och fiskesamhällen, 22 procent socknar av övervägande industriell struktur samt 1 procent stationssamhällen.

Bidrag av dyrtidsanslaget hava därjämte på grund av särskilda omständigheter under de fyra första perioderna även tillerkänts följande allmännyttiga företag eller organ åt det allmänna, nämligen:

Arbetsstyrelsen för Krokåns vattenreglering (för rabattering av livsmedel åt vid företaget sysselsatta arbetslösa personer, företrädesvis stenhuggare),

Göteborgs och Bohus läns hjälpkommitté (för utdelning av beklädnadsartiklar åt barnrika familjer i stenhuggarkommunerna samt rabattering av livsmedel åt vissa kategorier arbetare),

Blekinge och Hallands läns hjälpkommittéer (för nedbringande av priset å levnadsförnödenheter bland vissa kategorier stenhuggare),

Norrbottens länsstyrelse (bidrag till kostnaderna för upplysningsverksamhet i kristidshushållning),

studentkårerna i Uppsala och Lund (för nerbringandet av måltidsinackorderingspriset åt mindre bemedlade studenter; anslagen ha i dessa bägge senare fall dock omhänderhafts av respektive städers kommunala kristidsorgan), samt

några livsmedelsstyrelser (för bedrivande av upplysningsverksamhet). Summan av dessa till allmännyttiga företag eller organ åt det allmänna fördelade anslag under de fyra första perioderna belöper sig till 322,653 kronor 11 öre. Beloppen fördela sig sålunda på de olika perioderna:

första	perioden	53,832: 73	kronor,
andra	»	73,739: 88	»
tredje	»	104,860: 85	»
fjärde	»	90,219: 65	» .

Inalles skulle alltså till och med utgången av fjärde perioden ett belopp av *42,270,500 kronor 75 öre* hava av statsmedel *beviljats* till dyrtidslindrande åtgärder bland mindre bemedlade samhällsmedlemmar. Lägges härtill vad som enligt ovanstående blivit under femte perioden av folkhushållningskommissionen föreslaget att utgå till kommunerna, och vilka summor före mars månads slut torde bliva av Kungl. Maj:t anvisade, kan storleken av till medio av mars 1919 anvisade *statsbidrag* för dyrtidsverksamheten uppskattas till i runt tal *56,864,000 kronor.*

Under det att städerna så gott som utan undantag begagnat sig utav statens hjälp, hava landskommunerna icke i samma omfattning utnyttjat de möjligheter, som erbjuda sig till erhållande av statsbidrag för dyrtidsverksamhet. Köpingarna hava däremot i rätt stor utsträckning använt sig utav dyrtidsanslaget. Det relativt svaga intresse, varmed landskommunerna från början omfattade den

här ifrågavarande verksamheten, har emellertid under utvecklingens gång betydligt stegrats. Att landskommunerna icke i ännu större utsträckning anlitat anslaget, torde nog bero på att dyrtiden inom somliga delar av landet, särskilt under krisens första skede, icke tryckte landskommunernas mindre välsituerade invånare lika svårt som motsvarande befolkningskategorier i städerna. Men härjämte synes det otvivelaktigt, att kravet på penningtillskott från kommunernas sida för rätten att åtnjuta statsbidrag avhållit åtskilliga landskommuner från att ordna statsunderstödd hjälpverksamhet. Till belysande härav kan anföras, att av 22 utav landets landskommuner, som enligt statistiken år 1914 hade en kommunalskatt å 10 kronor och därutöver, 76 procent icke sökt något bidrag ur 5-miljonersanslaget. Under andra perioden, då villkoren lättades för kommuner i svår ekonomisk ställning, ökades genast antalet framställningar ifrån dessa hårt beskattade kommuner, så att endast 25 procent av desamma underläto att ingiva framställningar. Denna procentsiffra har under de följande perioderna i det närmaste bibehållit sig.

Uppoffringen från kommunernas sida har vuxit från första perioden. Sålunda har summan utav *kommunernas egna anslag* under de olika perioderna uppgått till följande belopp:

	1 perioden	2 perioden	3 perioden	4 perioden	5 perioden	Summa
Landskommuner och köpingar...	1,099,673: 12	2,075,654: 13	2,145,031: 36	2,299,254: 62	1,678,533: —	9,298,146: 23
Städer	1,959,795: 81	2,152,743: 68	4,539,992: 08	3,913,685: 92	3,035,427: 85	15,601,645: 34
Summa	3,059,468: 93	4,228,397: 81	6,685,023: 44	6,212,940: 54	4,713,960: 85	24,899,791: 57

Köpingarnas andelar i ovanstående belopp för samtliga perioderna, 9,298,146 kronor och 23 öre, uppgå till 626,891 kronor.

Dessutom hava *enskilda givare* tillskjutit betydande summor, som ställts till kommunernas förfogande, varigenom dessa satts i tillfälle att öka effekten av sina dyrtidslindrande åtgärder. Gåvobeloppen fördela sig på följande sätt för de olika perioderna:

första perioden	kronor	65,002: 94
andra »	»	1,475,440: 72
tredje »	»	715,465: 41
fjärde »	»	481,463: 01
femte »	»	407,087: 78.

De största gåvorna härstamma från givare inom Göteborgs och Bohus län (främst Göteborgs stad), Malmöhus län (främst Hälsingborgs stad), Kronobergs län och Värmlands län. Från Stockholms stad och Norrbottens län hava icke under någon av perioderna privata personer lämnat bidrag till kommunerna för att möjliggöra verksamhetens utökning, såvitt av ansökningarna framgår. Då *staten*, såsom ovan anförts, för sin del till och medio av mars 1919 beräknas hava bidragit med ..... 56.864,000 kronor,
kommunerna för samtliga fem perioder tillskjutit ..... 24,899,791 » ,
och *enskilda givare* ..... 3,144,459 » ,

skulle följaktligen inalles ett belopp av 84,908,000 kronor hava stått till kommunernas förfogande för lindrande av de mindre bemedlades levnadsvillkor från tiden efter den 1 december 1916 till 1 juli 1919. Härtill böra även läggas de statsanslag å ytterligare cirka $5^1/_2$ miljon kronor, som torde komma att bliva tillgängliga för kommunerna under femte perioden för tiden efter medio av mars 1919. Medtages även detta approximativa belopp, kan totalsumman höjas till i runt tal *90 miljoner kronor.*

Kommun, som ifrågasätter statsbidrag för sin dyrtidsverksamhet, har att för varje ny anslagsperiod insända plan över de beräknade kostnaderna för verksamhetens genomförande. Av dessa planer framgår, huru kommunerna tänka gestalta denna verksamhet. Då emellertid de angivna beloppen i rätt väsentlig mån blivit under samtliga perioder beskurna, kunna siffrorna här nedan beträffande de olika varugruppernas i kostnadsplanerna fördelning endast giva en föreställning om de *beräknade* kostnaderna för verksamheten, under det att de *faktiskt* havda utgifterna framgå ur de slutredovisningar, som för varje anslagsperiod skola ingivas till folkhushållningskommissionen, innan statsbidraget utbetalas. I närslutna *bilaga 6* lämnas en översikt över slutsummorna för kostnadsplanerna beträffande de olika varugrupperna. Densamma giver vid handen, att de väsentligaste utgifterna falla på rabattering utav *livsmedel,* varjämte även utgifterna för *beklädnadsartiklar* samt *bränsle* och *belysningsartiklar* uppnått avsevärda belopp i kommunernas kostnadsberäkningar.

Barnbespisningsverksamheten har såsom av tabellen framgår ökat i omfattning för var period — den något sänkta siffran för femte perioden kommer med säkerhet som vanligt att stiga avsevärt fram mot våren. Det förtjänar här påpekas, att dyrtidsverksamhetens handhavare i alla delar av landet betygat, att statens uppmuntran av denna verksamhetsgren varit kommunerna och de mindre bemedlade till ovärderligt gagn under kristiden. Barnbespisningen upprätthölls under fjärde perioden i närmare 400 av vårt lands kommuner, därvid den största frekvensen är att anteckna för Älvsborgs, Stockholms, Kopparbergs, Gävleborgs och Östergötlands län. Ifråga om *den allmänna bespisningen* framstår det jämväl klart av kostnadsplanerna, huru dess betydelse vuxit under krisen. I stort sett har denna verksamhet varit förlagd till städerna. Några av landsbygdens industrisamhällen hava också vidtagit liknande anstalter. Här har man likväl företrädesvis inskränkt sig till kokning av soppa och gröt. Maten har i regel endast tillagats för avhämtning och kombinationen med matservering hör till de mycket sällsynta undantagsfallen. Under *första* perioden, då centralköksverksamheten var tämligen outvecklad, utövades densamma i 22 kommuner. *Andra* perioden ökades antalet till 85, *tredie* perioden sjönk siffran till 71 för att sedermera stiga till 114 kommuner under *fjärde* och ånyo sjunka till 100 under *femte* perioden. Sin största anslutning har den allmänna bespisningen haft inom Malmöhus, Stockholms och Blekinge län.

Statens bidrag till centralköksanläggningarna, som vanligen utgått med hälften eller tredjedelen av vissa slags kostnader, har under de fyra första perioderna uppgått till 381,000 kronor, varjämte folkhushållningskommissionen under den hittills gångna delen av femte perioden även förordat bifall, dock med reducerade belopp, till sådana framställningar å 166,000 kronor, tillhopa således för hela tiden 547,000 kronor. Följande städer hava erhållit eller föreslagits till dylikt bidrag: Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Gävle, Hälsingborg, Karlskrona, Lund, Nyköping,

Uddevalla, Trälleborg, Östersund, Umeå, Karlstad, Trollhättan, Jönköping, Varberg, Södertälje och Vaxholm. Härtill komma Hilleshögs och Överluleå landskommuner.

Bidragen till *filantropiska företag* hava ökats betydligt från fjärde till femte perioden, vilket sammanhänger med dessa institutioners under krisens utveckling alltmer försvårade ekonomiska läge.

På grund av den skärpta kontrollen över anslagens användning från folkhushållningskommissionens sida hava kommunerna nödgats pressa ner sina anspråk på att få utlämna *kontanta bidrag.*

Genom den stränga regeln, att endast skattetyngda kommuner kunna berättigas att få bidrag till *förvaltningskostnader,* hava utgifterna för dyrtidsverksamhetens administration kommit att upptaga mycket anspråkslösa belopp.

I *diversegruppen* ha ingått framställningar om bidrag till olikartade ändamål, för vilka staten vanligen dock ej medgivit kommunerna rätt att disponera dyrtidsanslaget.

Hela den statsunderstödda verksamheten har av kommunerna själva *beräknats* draga en kostnad av 92 miljoner kronor under tiden från den 1 december 1916 till utgången av juni månad 1919 (för femte perioden ingå dock här endast kostnaderna för de till början av mars månad 1919 inkomna ansökningarna). I *verkligheten* hava kostnadsplanerna icke kunnat av kommunerna fullföljas, vilket framgår därav, att i *statsbidrag* hittills utanordnats endast cirka 31 miljoner kronor av de kommunerna för de fyra första perioderna eljest beviljade cirka 42 miljoner kronorna. Emellertid återstår ännu vid pass 7 à 8 miljoner kronor att utbetalas för fjärde periodens utgifter. Uppmärksamheten fästes också därpå, att ännu endast förskott å cirka 2 $^1/_2$ miljon kronor tillställts kommunerna av de för femte perioden beviljade anslagen. På motsvarande sätt ha besparingar under varje period uppkommit å de kommunala anslagen.

Dyrtidshjälpens effektivitet kan ses både ur synpunkten av verksamhetens allmänna betydelse såsom dyrtidslindrande faktor och värdesättas med hänsyn till de beviljade anslagens tillräcklighet för sitt ändamål. Praktiskt taget hava alla kommuner (undantagen inskränka sig till cirka 40 stycken av de mer än 2,000 kommuner, som erhållit dyrtidsanslag) på cirkulärförfrågan från folkhushållningskommissionen framhållit, att verksamheten medfört gagnande resultat och att densamma räddat stora grupper av samhällsmedlemmar från att nedsjunka till understödstagare hos fattigvården. Ett fåtal kommuner hava dock uppgivit sig icke sakna exempel på de vådor, som kunna uppstå genom det allmännas ingripande på detta område.

Omkring 70 procent av de kommuner, som under fjärde anslagsperioden bedrivit dyrtidsverksamhet, hava i sina verksamhetsberättelser anmärkt, att de beviljade statsbidragen visat sig knappa för åvägabringandet av effektiv dyrtidslindring, men endast 10 procent av kommunerna hava ansett sig kunna karakterisera de tillgängliga medlen såsom för sitt ändamål otillräckliga. I omkring 450 kommuner har verksamheten emellertid uppgivits motsvara behoven. Att den lämnade hjälpen varit knapp beror givetvis därpå, att bidragen från staten ofta blivit relativt oansenliga, när kommunerna själva anvisat små belopp. Statsbidragets storlek per invånare vid jämn fördelning på dem av rikets köpingar och landskommuner, som erhållit dyrtidsanslag, framgår av *bilaga 7,* som bland annat ådagalägger, att medeltalen utgjort:

för första perioden	65	öre	per invånare.
» andra »	1.03	kr.	» »
» tredje »	1.30	»	» »
» fjärde »	2.29	»	» »

(höjningen under fjärde perioden förklaras av det då nytillkomna grundbidraget).

Förrän samtliga berättelser för de olika perioderna hunnit slutgiltigt granskas och sammanställas, kunna icke några mera detaljerade uppgifter lämnas beträffande dyrtidshjälpens inverkan på de olika skikten utav kommunernas ekonomiskt svagt ställda samhällsmedlemmar, men de upplysningar, som stå att vinna ur det tillgängliga materialet, giva en ungefärlig föreställning om huru verksamheten kommit att gestalta sig så att säga inifrån. I princip skulle dyrtidshjälp beredas alla mindre bemedlade, som kännbart drabbats av dyrtiden, oavsett samhällsställning och inkomstläge, men i praktiken har det blivit nödvändigt att så gott som uteslutande inskränka verksamheten att omfatta de ekonomiskt allra mest beträngda inom kommunerna. Under det att man i städerna oftast fixerat bestämda inkomstgränser för rätten att åtnjuta dyrtidsanslag, vilka inkomstgränser dock rätt betydligt varierat, har man däremot på landsbygden inom de flesta kommuner ansett sig icke böra fastställa någon dylik gräns.

Under *tredje* perioden uppgåvo endast 89 kommuner, att inkomstgränsen satts högre än 2,000 kronor och under *fjärde* perioden kan motsvarande siffra preliminärt sättas till 192, av vilket tydligen framgår, att dyrtidshjälpen huvudsakligen kommit de allra svagast ställda till godo. De utdelade beloppens storlek (väsentligen i form av rabattmärken av olika typer) hava i de flesta fall icke överstigit 150 kronor per hushåll och period; vanligen har det stannat vid 50—100 kronor. Inom de större kommunerna hava sökandenas stora antal nödvändiggjort en mera schablonmässig prövning av hjälpbehovet, under det att en i regel ingående prövning av de individuella behoven ägt rum inom de smärre kommunerna.

En bland de största svårigheterna ur förvaltningssynpunkt har varit att förmå kommunerna tillämpa rättvisa och i kontrollhänseende betryggande fördelningsnormer och rabatteringsformulär. Kommunerna ha härutinnan medgivits ett visst mått av handlingsfrihet, men folkhushållningskommissionen har nogsamt ingripit vid de fall, där missbruk kunnat befaras eller förekommit. Kommissionen har genom detaljerat utarbetade instruktioner samt genom kostnadsfritt tillhandahållande av olika slags formulär sökt underlätta kommunernas förvaltningsuppgifter, och anser sig folkhushållningskommissionen med stöd av granskade rapporter och verksamhetsberättelser befogad uttala, att kommunerna på det hela taget nedlagt ett erkännansvärt stort arbete och intresse på att fördela de tillgängliga medlen så rättvist som möjligt.

Inom cirka 1,450 kommuner har dyrtidshjälpen under andra och tredje perioderna utlämnats i form av nedsättning av priset å vissa större konsumtionsartiklar, kombinerat till viss mindre del med gratisutdelning. Enbart gratisutdelning av varor medelst anvisningar, lydande å visst belopp för inköp av nödvändighetsartiklar, praktiserades under andra perioden inom 428 kommuner (varav 11 städer) och under tredje perioden inom 344 kommuner (varav 5 städer), men folkhushållningskommissionen har från och med fjärde perioden ytterligare skärpt kravet på gratisutdelningens inskränkning. Denna utdelningsform kommer därför numera i mycket begränsad omfattning i tillämpning och inskränkes huvudsakligen till sådana fall, där särskilda omständigheter försvåra användningen av rabatteringsformulär.

Storleken av rabatterna hava ökats för varje period, och ha under nu löpande femte period uppgått ända till 2—3 kronor à 1 kilogram kött, 10—25 öre à 1 liter mjölk, 10—20 kronor à 1 par skodon, 3—4 kronor å skolagning, o. s. v.

Den hjälp, som med användande utav här angivet fördelningssätt utdelats, har berört ett mycket betydande antal svenska medborgare, vilket åskådliggöres genom nedanstående tabell:

	Städer		Landskommuner och köpingar		Summa	
	Hushåll	Personer	Hushåll	Personer	Hushåll	Personer
1 perioden.....	124,508	429,752	85,124	329,172	209,632	758,924 (approx.)
2 »	216,755	717,491	205,664	807,536	422,419	1,525,027
3 »	211,157	695,710	212,827	769,516	423,984	1,465,226

Under *fjärde* perioden kan bidragsmottagarnas antal preliminärt uppskattas till 1,400.000 personer, fördelade på cirka 400,000 hushåll.

Ungefär två femtedelar av dem, som kommit i åtnjutande av dyrtidshjälp, hava varit ensamstående personer, till övervägande delen gamla och sjuka samt vissa kategorier av arbetslösa, medan återstående tre femtedelar utgjorts av familjeförsörjare med stora barnskaror.

Uppgift om yrkesfördelningen bland de understödda hushållsföreståndarna har icke infordrats förrän under fjärde perioden, från vilken följande preliminära siffror kunna anföras. Största kategorien bidragsmottagare torde utgöras av *arbetare i industri, handel* och *sjöfart,* nämligen omkring 92.000 hushåll. Närmast följer gruppen *stattorpare, jordbruksarbetare och dylika* med cirka 45 000 hushåll. *Lägre funktionärer av olika slag* komma därnäst med omkring 11,000 hushåll. Vidare må nämnas *lägenhetsinnehavare och med dem jämställda,* 9,000 hushåll, och *fiskare,* 5,000 hushåll, samt *arbetsförmän, tjänstemän inom olika yrken och med dem jämställda,* 2,500 hushåll.

En bland de största grupperna bilda *»personer utan bestämt yrke eller anställning»*. Antalet häri ingående hushåll kan ännu ej fixeras. Denna grupp torde huvudsakligast utgöras av ensamma personer, såsom änkor, pensionärer och dylika. En annan rätt betydande kontingent, vars antal hushåll ej heller för närvarande låter sig bestämma, utgör gruppen *»diverse yrken»*, vilken rymmer olika slags hantverkare och utövare av fria yrken. Troligen kunna cirka 15,000 hushåll räknas hit.

Slutligen må erinras om att personer i cirka 16,000 hjälpta hushåll även uppburit mindre tillfälliga bidrag av fattigvården (personer med full försörjning av fattigvården kunna under inga villkor göras delaktiga av dyrtidsanslaget), d. v. s. 4 procent av samtliga hushåll. Även denna siffra bör vältaligt vittna om, att den statsunderstödda dyrtidsverksamheten erhållit karaktären av kristidshjälp för ekonomiskt betryckta samhällslager, vilka i stor utsträckning måhända blott på detta sätt fått någon kompensation för dyrtiden.

Allmänna riktlinjer för dyrtidsverksamhetens avveckling.

Då verksamheten för lindrande av de mindre bemedlades levnadsvillkor tillkom på grund av kristiden, bör enligt kommissionens mening verksamheten även

upphöra, sedan förutsättningarna för dess tillkomst hävts, men det synes härvid kommissionen angeläget betona, att avvecklingen sker med så varsam hand, att de ekonomiskt svagt situerade samhällsmedlemmar, vilka hittills tack vare dyrtidsanslaget kunnat hålla sig uppe, icke riskera att nedsjunka i ett läge, som tvingar fattigvården att ingripa. Bortsett därifrån, att det måste anses inhumant att helt plötsligt undanrycka de mindre bemedlade ett värdefullt stöd i kampen mot de svårigheter, som även under övergångstiden till normalare förhållanden torde komma att göra sig påminta, och måhända starkare än under de två första anslagsperioderna, synes det kommissionen såsom en bjudande nödvändighet för staten att även taga hänsyn till, att kommunerna genom krisen råkat i ett ekonomiskt tryckt läge, som självfallet skulle än mer förvärras, om något större antal utav de med dyrtidsanslaget förut understödda komme att påbördas den allmänna fattigvården. Av tillgängliga uppgifter framgår, att skattetungan hos kommunerna under kristiden stigit i högst betänklig grad. Således befinnes det, att antalet landskommuner med en utdebitering till den kyrkliga och borgerliga kommunen å 10 kronor och däröver per 100 kronors inkomst år 1914 utgjorde 221, medan siffran för år 1918 stigit till 758, d. v. s. en ökning med 243 procent. Särskilt stark faller ökningen på kommuner med över 15 kronors kommunalskatt. I denna grupp räknades år 1914 endast 29 kommuner. För år 1918 var siffran 172, vilket innebär en stegring av 493 procent. Samtidigt hava också landstingsskatterna starkt ökats, och någon lindring i vägbesvären torde ej hava inträtt. Även för städerna hava kristidens utomordentligt ökade utgifter medfört finansiella svårigheter och tryckande skattebördor. Sålunda har exempelvis utdebiteringen per 100 kronors inkomst för rikets samtliga städer i genomsnitt stigit från 6 kronor 28 öre år 1914 till 7 kronor 9 öre under år 1918.

Det osäkra läget på arbetsmarknaden innebär också en stor fara för många familjers existens och kräver bisträckning från kommunerna, vilket i sin mån även återverkar på behovet av hjälp från dyrtidsanslaget. Den bättring i livsmedelsfrågan, som numera skönjes, bör icke föranleda förhastade åtgärder från statens sida beträffande här ifrågavarande understödsverksamhet. Det kan också antagas, att de gynnsammare förhållandena under den närmaste framtiden blott så småningom och i mån av prisnivåns ytterligare sjunkande komma att medföra några avsevärdare förbättringar i läget för flertalet av dem, som hitintills blivit hjälpta genom de statsunderstödda dyrtidsåtgärderna. I detta sammanhang bör också beaktas, att priset å flera viktiga livsförnödenheter kan komma att hållas ganska högt på grund av de föranstaltningar, som må befinnas nödvändiga från statens sida vid ordnandet av den allmänna prispolitiken och landets livsmedelsproduktion. Då det sålunda ännu icke kan närmare fixeras någon tidpunkt, när sådana prislägen eller förhållanden i övrigt kunna inträffa, som medgiva, att även de bredaste skikten utav de nuvarande bidragsmottagarna kunna reda sig utan samhällets mellankomst, lärer det följaktligen bliva ofrånkomligt för det allmänna att låta dyrtidsverksamheten fortgå ännu någon tid framåt. Att denna mening även delas bland det stora flertalet utav kommunerna ute i landet framgår av inkomna svar på en rundfråga härom, som av kommissionernas avdelning för dyrtidsanslaget ställts till kommunerna. Av de inkomna svaren (1,813 stycken) framgår, att 358 kommuner eller 19.7 procent av dem, som lämnat svar, anse, att dyrtidsverksamheten bör kunna helt och hållet upphöra den 1 juli 1919, d. v. s. vid utgången av femte anslags-

perioden, varvid dock anmärkes, att ett stort antal av dessa avvisande svar äro villkorliga och avgivna under förutsättningen, att dyrtidens tryck lättas inom den närmaste tiden av utvecklingens egen makt.

En motsatt mening hävdas av 1,455 kommuner (80.3 procent) — däribland nästan alla rikets städer — som alltså avstyrka en omedelbar indragning av denna form utav det allmännas understödsverksamhet. Att döma av dessa svar skulle behovet av bistånd från samhällets sida vara mindre trängande i Östergötlands, Malmöhus, Uppsala, Gottlands och Jämtlands län, medan svårigheterna synas fortfarande kvarstå uti betydande omfattning i Norrbottens, Blekinge, Gävleborgs, Västerbottens, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs och Kalmar län. 730 kommuner hava jämväl förklarat, att någon utsikt icke förefinnes, att kommunerna på annat sätt än genom bevi jande av fattigvårdsunderstöd, skola kunna bisträcka dyrtidshjälpens nuvarande mottagare, därest dyrtidsanslaget indrages. På grund utav de olika skäl, som i det föregående utvecklats, finner folkhushållningskommissionen sig böra hemställa, att dyrtidsverksamheten upprätthålles under hela innevarande år, ehuru i mera inskränkt form än vad som förutsattes, då de tidigare kalkylerna uppgjordes. Emellertid håller kommissionen före, att det ej heller skulle vara lyckligt, om verksamheten helt avstannade vid årsskiftet 1919—1920, enär, även om behoven intill dess kunna emotses bliva minskade, det synes vara olämpligt att avbryta verksamheten under vintertiden med dess då alltid förekommande större svårigheter. Enligt kommissionens mening bör verksamheten sålunda, ehuru i ännu inskränktare form, pågå åtminstone till och med utgången av juni månad 1920. I vad mån verksamheten då bör helt avvecklas eller i en eller annan form fortgå ännu någon tid, torde först längre fram kunna bedömas.

Då kommissionen här gör sig till tolk för uppfattningen, att verksamheten först småningom bör avvecklas, vill kommissionen emellertid samtidigt framhålla, att denna avveckling lämpligen bör ske genom en successiv inskränkning på sådant sätt, att i första hand den kategori utav bidragsmottagare utmönstras, som genom löneförhöjningar eller annorledes har någorlunda säkra förutsättningar att kunna hålla sig uppe utan det allmännas stöd. Därefter skulle då återstå att hjälpa de mest motståndssvaga, framför allt ensamstående gamla, sjuklingar, mycket barnrika familjer o. s. v.

Att avvecklingen bör ske efter dessa linjer synes även hava stödet av en rätt allmänt utbredd uppfattning ute i landet, enär mer än 800 av de kommuner, som önska dyrtidsverksamhetens fortsättande, uttalat sig i denna riktning, under det att omkring 650 kommuner önska att åtgärderna skola hava samma omfattning som för närvarande.

Med den av kommissionen föreslagna inskränkningen av dyrtidsåtgärderna skulle ock följa möjlighet att åvägabringa önskvärda modifikationer i principerna för anslagens fördelning, framför allt i det avseendet, att kommunerna finge tillfälle att ännu mera individuellt pröva behovet än vad som hittills varit fallet, då det stora antalet bidragsmottagare understundom tvingat de kommunala organen till en på mera allmänna grunder fotad värdesättning utav hjälpbehovet.

Vid anslags beviljande åt kommunerna synes det nödvändigt, att statsbidragens högre eller lägre belopp ännu mindre än hitintills göres beroende av kommunernas egna bidrag och gåvomedel, utan att i stället ökad hänsyn fästes såväl vid kommunernas verkliga bärkraft som vid det utrönta behovet av understöd hos

befolkningen. Detta såväl för att förekomma, att kommunen genom egna rikliga bidrag utan trängande behov skall avvinna staten otillbörligt höga belopp, som även för att på ett sätt kunna bispringa kommuner med mera behövande men mindre skattekraftiga innevånare.

Under trycket av kristidens växande svårigheter blev det nödvändigt att successivt vidga ramen för dyrtidsanslagets ändamål. Då nu en avspänning börjat bliva märkbar, och det finnes skälig anledning antaga, att förhållandena efter hand skola förbättras, synes det kommissionen uppenbart, att dyrtidsverksamhetens uppgifter böra på lämpligt sätt begränsas. På den vägen torde också övergången till den totala avvecklingen mjukast kunna genomföras. Den grundläggande synpunkten härvidlag bör enligt kommissionens mening vara den, att dyrtidsverksamheten hädanefter uteslutande inriktas på direkta åtgärder för nerbringande av de mindre bemedlade befolkningslagrens levnadskostnader i fråga om livsmedel, bränsle och beklädnadsartiklar. Staten skulle sålunda hädanefter icke lämna bidrag till anläggning eller inredning av nya centralkök (men väl som förut uppmuntra rabattering av mat från allmänna bespisningsföretag), till sömnads- och skomakeriverkstäder, till belysningsartiklar, till upplysningsverksamhet i dyrtids- eller livsmedelsfrågor, ej heller till filantropiska företag i annan mån, än när dessa efter prövning av folkhushållningskommissionen i varje särskilt fall åtagit sig att under kommunal kontroll å det kommunala dyrtidsorganets vägnar handhava verksamhetsuppgifter, som eljest egentligen bort direkt utövas av det kommunala organet. Det direkta understödjandet av de filantropiska företagen med avseende på nyanläggningar eller merkostnader skulle sålunda helt upphöra. Icke heller kan folkhushållningskommissionen finna det tillrådligt, att allmännyttiga företag såsom t. ex. länshjälpskommittéerna för framtiden göras delaktiga av dyrtidsanslaget för bedrivande av med kommunerna sidoordnad verksamhet, utan torde tidpunkten nu vara inne att överflytta all dyrtidsverksamhet på kommunerna för vinnande av enhetlighet och planmässighet i avvecklingsarbetet. Däremot vill kommissionen betona vikten av att de skattetyngda kommunerna liksom hittills må berättigas att få använda någon mindre del av beviljat anslag till förvaltningskostnader, sedan folkhushållningskommissionen i varje särskilt fall prövat förutsättningarna och fixerat beloppens storlek. De ytterst ringa belopp, som under fjärde och femte perioderna ifrågasatts och kommit till användning för ändamålet, borga för, att det ej här kan bli tal om några större summor, medan det å andra sidan visat sig, att förefintligheten av möjligheter till någon ersättning gjort kommunernas förtroendemän villigare att påtaga sig den ofta ganska betungande och ej sällan mycket otacksamma uppgiften att handhava fördelningen av dyrtidsanslaget.

Fortfarande torde förbudet mot utlämnande av kontanta bidrag böra strängt upprätthållas, dock med tillbörligt hänsynstagande till de modifikationer av reglerna, som hittills tillämpats.

Kommissionen vill i detta sammanhang stryka under sin bestämda uppfattning, att dyrtidsverksamheten även i fortsättningen bör principiellt gå fram på rabatteringslinjen. Från olika delar av landet, enkannerligen från jordbrukskommunerna och samhällen med mindre goda kommunikationer, hava visserligen flerfaldiga gånger och senast i de ovan nämnda rundfrågesvaren höjts krav på att kommunerna borde få rätt att utdela dem beviljade statsbidrag i form av kontanta bidrag eller åtminstone i gratisanvisningar. Detta anspråk bör enligt folkhushåll-

ningskommissionens bestämda uppfattning avvisas. Men väl finner kommissionen skäl tala för att det liksom hittills medgives kommunerna rätt att få begagna en viss mindre del av anslagen såväl till kontanta bidrag (jämför ovan) som också till utdelning av gratisanvisningar, varvid det dock torde böra överlämnas åt den centrala ledningen av den statsunderstödda dyrtidsverksamheten att härom utfärda närmare föreskrifter. I varje fall måste det göras gällande, att framför allt kontantutdelning men även utlämnande av gratisanvisningar bör inskränkas till undantagsfallen.

Beträffande verksamhetens gestaltning i övrigt lära några större avvikelser från hittills följd ordning icke vara påkallade.

Kommissionen tillåter sig slutligen giva uttryck åt den åsikten, att det centrala statsorganet för dyrtidverksamheten även under avvecklingstiden måtte få arbeta under så fria former som möjligt, vilket även torde låta sig göra, om folkhushållningskommissionens verksamhet under tiden skulle komma att upphöra och den delegation, som utsetts att handhava dyrtidsanslagets fördelning, anknytes till något annat förvaltningsorgan.

Kostnadsberäkningar.

Av den minskade omfattning, som verksamheten under avvecklingen förutsättes komma att erhålla, följer givetvis, att betydligt mindre anslag erfordras än vad som tidigare av kommissionen beräknats.

Genom beslut av 1918 års riksdag skulle dyrtidsanslaget från och med fjärde perioden utgå till kommunerna *dels* i form av ett så kallat *grundbidrag* med 2 kronor per år och innevånare utan skyldighet för kommunerna att behöva tillskjuta eget motsvarande bidrag, *dels* såsom ett så kallat *fullnadsbidrag*, i regel utmätt på grundvalen av kommunernas egna uppoffringar. Folkhushållningskommissionen motiverade på sin tid förslaget om grundbidrag därmed, att det »inom varje kommun finnes ett större eller mindre antal personer, som synnerligen kännbart pressas av dyrtiden, utan att någon hjälp bringas dem på grund av kommunernas oföretagsamhet eller svaga ekonomiska läge». Förvisso äga dessa ord alltjämt sin aktuella giltighet, men då kommissionen på tal om de allmänna riktlinjerna för avvecklingen för sin del hävdat, att statsbidragets storlek hädanefter bör mer än hittills grundas på så noggrant som möjligt utrönta behov hos kommunernas befolkning och dessas verkliga ekonomiska bärkraft, och följaktligen varje ortsbefolknings särskilt ömmande läge har möjlighet att bliva beaktat och behjärtat, finner kommissionen sig nu kunna föreslå, att *grundbidraget indrages från och med senare halvåret 1919*. Kommissionen anser så mycket större skäl tala härför som tillvaron av detta bidrag synbarligen avhållit åtskilliga landskommuner med ekonomisk bärkraft från att medelst egna tillskott giva de dyrtidslindrande åtgärderna den av staten avsedda effekten. För staten skulle dessutom grundbidragets borttagande medföra betydligt minskade anslagskrav för dyrtidsverksamheten. Liksom hittills bör i regel krävas kommunalt anslag eller förhandenvaron av gåvomedel såsom villkor för statsbidrags erhållande, men torde den utvägen fortfarande stå öppen för kommuner i särdeles tryckt läge att kunna erhålla hela kostnaden för dyrtidsverksamheten täckt av staten. Däremot synes det icke föreligga anledning att såsom hittills regelmässigt tillerkänna kommunerna minst lika stort statsbidrag, som dessa av egna medel tillskjutit, utan torde den individuella prövningen av varje kommuns särskilda förutsättningar böra vara avgörande för fastställande

av statsbidragets större eller mindre belopp. I varje fall synes dyrtidsanslaget — med nyss anförda undantag — icke böra utgå med högre belopp än tre gånger kommunens eget anslag.

Storleken av det statsbidrag, som i anslutning till vad här ovan anförts, skulle ifrågakomma för dyrtidsverksamhet under år *1919* samt *första halvåret 1920*, vid vilken senare tidpunkt verksamheten förutsättes väsentligen hava upphört, kan för närvarande icke exakt angivas, men torde nedanstående översikt klarlägga såväl verksamhetens hittillsvarande kostnader för staten som också de beräknade utgifterna under avvecklingen.

Med avseende på kostnaderna för staten under *första perioden*, som skulle bestridas med 5-miljonerkronorsanslaget, påpekas, att 1918 års riksdag redan anvisat medel för täckandet av sagda periods utgifter (3,912,650 kronor).

Anslaget å *12 miljoner kronor* var avsett att bestrida *andra* och *tredje periodernas* utgifter, men då Kungl. Maj:t till andra periodens

utgifter anvisade	kronor	7,732,023,
och till tredje perioden	»	12,241,950,
eller tillhopa	kronor	19,973,973,

uppkom följaktligen å 12-miljonersanslaget en *balans* å 7,973,973 kronor.

Denna balans blev sedermera täckt av det av 1918 års riksdag beviljade anslaget å *24 miljoner kronor*. Då emellertid Kungl. Maj:t under *fjärde perioden* anvisade 17,843,691 kronor, har följaktligen anslaget å 24 miljoner kronor överskridits med 1,817,664 kronor.

Det för första halvåret 1919 disponibla anslaget å *8 miljoner kronor* har avsetts dels till att täcka balans å 24-miljonersanslaget eller nyssnämnda 1,817,664 kronor, dels till att bestrida *femte periodens* kostnader. Jämlikt till Kungl. Maj:t avlåtna *förslag* hava dessa kostnader för sagda period redan belöpt sig till 14,593,496 kronor. I anseende till att de *sökta* anslagsbeloppen under femte perioden för närvarande uppgå till nära 18 miljoner kronor och folkhushållningkommissionen med stöd av tidigare vunnen erfarenhet anser sig kunna beräkna kraven från kommunernas sida under vårmånaderna till ytterligare 2 miljoner kronor, skulle alltså omkring 20 miljoner kronor komma att åtgå för femte perioden. Inberäknat ovannämnda balans från fjärde perioden skulle hela det för femte perioden erforderliga beloppet då bliva 21,817,664 kronor. Alldenstund 8 miljoner kronor voro disponibla vid ingången av år 1919, kräves följaktligen ytterligare 13,817,664 kronor för femte periodens verksamhet eller i runt tal 14 miljoner kronor.

Beträffande dyrtidsverksamhetens kostnader under *sjätte perioden* eller tiden 1 juli — 31 december 1919 möter det svårigheter att på förhand närmare angiva de belopp, som må bliva erforderliga. Då det emellertid kan antagas, att kostnaderna komma att uppgå till ungefär lika stora belopp, som under fjärde perioden eller 17,750,000 kronor, dock med avsevärd begränsning på grund av, att grundbidraget numera föreslås att bortfalla, finner kommissionen sig kunna fixera anslagsbehovet för ifrågavarande period till ungefär 12 miljoner kronor.

De belopp, som krävas till bestridande utav den presumerade sista periodens kostnader, det vill säga utgifterna för *sjunde perioden* eller tiden 1 januari — 30 juni 1920, kunna nu rimligtvis med än mindre visshet beräknas, men anser sig kommissionen böra stanna vid beloppet 6 miljoner kronor. Det torde bemärkas,

att här hela tiden räknats med de anslag, som av Kungl. Maj:t *anvisats* och, med undantag för första perioden, icke med de belopp, som blivit av kommunerna *utnyttjade* och av kommissionen uttagna från statskontoret.

På grund utav vad som här ovan anförts får kommissionen alltså hemställa, att hos 1919 års riksdag måtte utverkas anslag till följande utgifter:

1) till täckande av uppkommen balans å 24-miljonersanslaget och för bestridande av ytterligare kostnader under femte perioden kronor 14,000,000,
2) beräknade statsbidrag för sjätte perioden kronor 12,000,000,
3) beräknade statsbidrag för sjunde perioden kronor 6,000,000,

tillhopa kronor 32,000,000.

Med hänsyn till osäkerheten i den framlagda kalkylen får kommissionen hemställa, att anslaget måtte erhålla förslaganslags natur.»

Departementschefen.

Då jag den 9 januari 1919 föreslog, att anslag å tilläggsstat måtte beräknas till prisregleringsåtgärder och till åtgärder för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor, yttrade jag, att en omläggning av statens prisregleringsverksamhet till att i relativt högre grad ske genom dyrtidsanslaget syntes mig riktig och av omständigheterna påkallad. En sådan omläggning bör under i övrigt lika förhållanden hava till följd, att statens utgifter för dyrtidsverksamheten ökas samtidigt som anslaget till den allmänna prisregleringen minskas. Emellertid röner denna verksamhet påverkan av att kristiden torde vara på återgång och icke längre kräver åtgärder från det allmännas sida i samma omfattning som hittills. En successiv avveckling av dessa åtgärder synes därför kunna ske. Dessa bägge utvecklingslinjer böra enligt min mening numera följas vid statens dyrtidslindrande verksamhet. Därvid är emellertid att märka, att under första halvåret 1919 några större ändringar icke torde kunna eller böra genomföras och att de ändrade bestämmelser, som må utfärdas, alltså icke kunna utöva inverkan från tidigare tidpunkt än den 1 juli 1919.

Folkhushållningskommissionen synes mig i sin framställning av de allmänna riktlinjerna för dyrtidsverksamhetens avveckling hava i stort sett träffat det rätta. Jag anser sålunda i likhet med kommissionen, att i första hand den kategori av bidragstagare bör utmönstras, som genom löneförhöjningar eller annorledes har någorlunda säkra förutsättningar att kunna hålla sig uppe utan det allmännas stöd. Det synes mig också fullt riktigt, att kommunerna må få tillfälle att ännu mera individuellt pröva behovet än vad hittills varit fallet. Att statsbidragens högre eller lägre belopp ännu mindre än hittills göres beroende av kommunernas egna bidrag samt i stället ökad hänsyn fästes såväl vid kommunernas

verkliga bärkraft som vid det utrönta behovet av understöd hos befolkningen, synes mig också vara välgrundat. Likaledes delar jag kommissionens uppfattning, att dyrtidsverksamheten hädanefter bör uteslutande inriktas på direkta åtgärder för nedbringande av de mindre bemedlade befolkningslagrens levnadskostnader i fråga om livsmedel, bränsle och beklädnadsartiklar samt att sålunda statsbidrag icke längre bör lämnas till åtskilliga av kommissionen angivna anläggningar såsom centralkök och vissa verkstäder eller till belysningsartiklar eller upplysningsverksamhet och ej heller i regel till filantropiska företag. Såsom kommissionen förordat bör den statsunderstödda dyrtidsverksamheten framdeles ske uteslutande genom kommunerna.

I det förslag kommissionen avgivit angående grunderna för statsbidragets utgående synas mig däremot vissa modifikationer påkallade. Kommissionens förslag om indragning av det nuvarande grundbidraget, för vilket motsvarande ortsbidrag ej fordras, kommer att medföra, att dyrtidsåtgärderna i än högre grad än hittills bliva beroende av det kommunala anslaget. Detta står icke väl tillsammans med kommissionens förut uttalade grundsats, att statsbidragets högre eller lägre belopp bör mindre än hittills göras beroende av kommunernas egna bidrag. Jag förbiser visserligen icke, att kommissionen fortfarande velat hålla möjligheten öppen för kommuner att kunna erhålla ända till hela kostnaden för dyrtidsverksamheten täckt av staten, men denna möjlighet gäller och skulle även framdeles gälla endast kommuner i särdeles tryckt läge. Denna bestämmelse avser uttryckligen endast undantagsfall.

Med hänsyn härtill och då även den förut framhållna önskvärdheten av förskjutning till *relativ* större användning av dyrtidsanslaget i förhållande till prisregleringsanslaget kräver beaktande, anser jag för min del lämpligt, att för senare halvåret 1919 ett grundbidrag bibehålles, men håller före att det kan och bör sänkas till hälften av det nuvarande.

Huruvida grundbidrag kommer att vara behövligt även efter 1920 års ingång, låter sig naturligtvis ej nu bedöma, likasom överhuvudtaget de regler, som då må böra tillämpas, måste bliva beroende av huru förhållandena intilldess utvecklat sig. Det är nödvändigt, att Kungl. Maj:t äger frihet att bestämma härom.

Kommissionen har beräknat behovet av ytterligare anslag för femte och sjätte perioderna, d. v. s. kalenderåret 1919, till sammanlagt 26 miljoner kronor. Det grundbidrag jag förordat för senare halvåret 1919 skulle kräva ytterligare ungefär 3 miljoner kronor. Men härtill kommer, att den närmaste framtiden är synnerligen oviss. Ökad arbetslöshet

och därmed förenade svårigheter kunna tänkas ställa större krav på nu ifrågavarande anslag än som kan beräknas. Jag anser därför, att anslaget bör upptagas till jämnt 30 miljoner kronor.

För år 1920 bör i enlighet med kommissionens kalkyl äskas 6 miljoner kronor. Visserligen har i statsverkspropositionen beräknats härtill endast 5 miljoner kronor, men anslagets höjning med 1 miljon kronor lärer ej vara av någon betydelse vid det förhållandet, att det belopp, som nu bör äskas för år 1919, understiger det i sådant avseende beräknade med icke mindre än 17 miljoner kronor.

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor i huvudsaklig överensstämmelse med de av mig nu tillstyrkta grunder anvisa såsom förslagsanslag

dels å *tilläggsstat* för år 1919	kronor	30,000,000,
dels ock å *extra stat* för år 1920	»	6,000,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet med den lydelse, bil. . . . till detta protokoll utvisar, skulle avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Hugo Nordlander.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1919.